

לשכת רב הקמפוס

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבעי

פרשת שלח-לך, תשס"ה
מספר 606

מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

וישאהו במוט בשנים – האמנם רק שניים נשאו את האשכול?

מי מאתנו אינו מכיר את הסמלים המסחריים של חברת יקבי "כרמל" ומשרד התיירות. בסמל הראשון שני אנשים פונים שמאלה ואוחזים בשני קצותיו של מוט שבאמצעו תלוי אשכול ענבים גדול ועסיסי; הסמל של משרד התיירות דומה בצורתו לראשון, אלא שפניהם של שני האנשים ימינה. ציורים אלה הפכו לנחלת הכלל ודומה שיצאו מגבולותיהן של אותן חברות. האיורים מבוססים כידוע על הכתוב "וישאהו במוט בשנים" (יג:כג), המצוי בפרשתנו. האם סמלים אלה משקפים את המשתמע מפשט הכתובים? כנראה שישנן שתי רמות של קריאה פשוטת בטקסט המקראי, כפי שנראה להלן.

הכתוב מתאר את המרגלים ששלח משה כשהם שבים מארץ ישראל ובידיהם מפרי הארץ: אשכול ענבים, רימונים ותאנים. הכתוב אינו נוקב בשמות האנשים הנושאים את הפרות (רימונים ותאנים) ואינו מציין את מספרם. לעומת זאת לגבי אשכול הענבים מציין הכתוב את המספר "שניים", במשפט: "וישאהו במוט בשנים", והמשמעות הראשונית הנובעת ממשפט זה היא כי שני אנשים נשאו את האשכול,¹ כפי שאכן מדגימים הציורים.²

עיון במבנהו התחבירי של המשפט מגלה ייתור של המלה "בשנים", כדברי ר' יוסף בכור שור: "בשנים - מיותר, דכיון דאמר במוט, פשיטא שהם שנים" הפועל "וישאהו" מורה כבר על רבים, אם כן למי מתייחסת המלה "בשנים" לאנשים או למוט?

* מוקדש לבני בניו לרגל היכנסו בשבת זו לנועם עול המצוות.
¹ כך מפרש למשל רבנו בחיי (איטליה, המאה ה-15): "וישאהו במוט בשנים אלו יהושע וכלב... ולא היה בהם בכל העשרה כח לשאת אותו מוט, ויהושע וכלב נשאוהו לבדם, ולכן 'וישאהו במוט בשנים'. וזהו היה רמז להם שהם ראויים ליכנס לארץ".
 גם בחלק מהפרשנות הלועזית לתורה מתייחסת המילה "בשנים" לאנשים ולא למוט. כך למשל מבאר מרטין נוט: "they had to lay it on a pole carried by two bearers" M. Noth, **The Old Testament Library**, London 1968, p.106. ביאור דומה מצוי אצל לויין: "they carried on a pole, [borne] by two [men]", B.A. Levin, **The Anchor Bible**, Numbers 1-20 New York 1993

² כך משתמע גם מפיסוקם של בעלי הטעמים, המייחסים את המילה "בשנים" למרגלים, שכן הציבו את הטפחא במילה 'מוט'. לו רצו לייחס מילה זו למוט, היו מציבים את הטפחא במילה 'וישאהו', ומשמעות המשפט הייתה 'וישאהו – במוט בשנים' כלומר נשאוהו בשני מוטות.

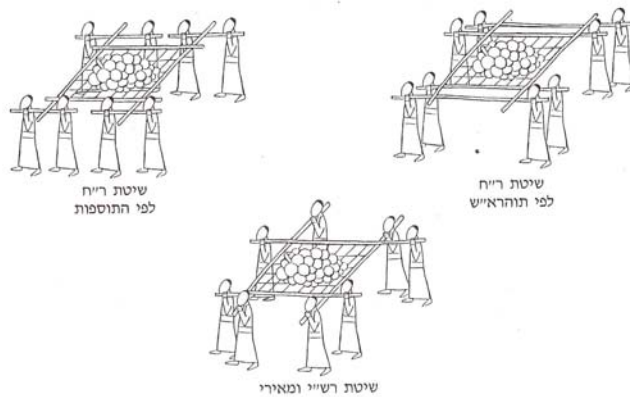
בבירור זה התעסקו רבים לאורך הדורות, החל ממדרשי חז"ל והתרגומים,³ וכלה בפרשנות ימה"ב ובפרשנות המודרנית. מסתבר שהבנת פשוטו של מקרא במשפט זה סובלת שני הסברים המנוגדים זה לזה, כפי שמעיר רלב"ג: 'וישאהו במוט בשנים' - הנה לפי הפשט יראה ששנים נשאו המוט שהיה בו האשכול, האחד מן הראש האחד והאחר מן הראש השני. או ירצה בזה שהמוט היה בשנים מוטות, והיו נושאים אותו ארבעה. והביאור הראשון נראה יותר לפי הפשט. ואולם רבותינו ז"ל (סוטה לד ע"א) אמרו על צד ההפלגה והגוזמא, שהיו טורטני וטורטני דטורטני.

למרות הפשט המובא בדבריו כפירוש ראשון, מודה רלב"ג שקיימת אפשרות נוספת להבנת המשפט, באופן שהמילה "שניים" מוסכת על המוט, והכוונה לשני מוטות.⁴ ייתכן שאף הסבר זה הוא לפי הפשט כפי שניתן להבין מהנאמר במסכת סוטה לד ע"א:⁵

מכאן אתה מחשב לאשכול, שנאמר: 'וישאהו במוט בשנים', ממשמע שנאמר במוט, איני יודע שבשנים? מה תלמוד לומר בשנים? בשני מוטות, אמר רבי יצחק: טורטני וטורטני דטורטני, הא כיצד? שמנה נשאו אשכול, אחד נשא רימון ואחד נשא תאינה, יהושע וכלב לא נשאו כלום.⁶

מסתבר שלא פעם מציינת המילה "מוט" במקרא - שני מוטות, כפי שמשמע גם מדברי רש"י המסתמך על הגמרא ומהסופרקומנטרים שבאו בעקבותיו לאורך הדורות. כך בפירושיהם של ר' אברהם בקראט,⁷ ר' שמואל אלמושנינו,⁸ ר' אליהו מזרחי (הרא"ם)⁹ ר' יצחק הורוביץ,¹⁰ ועוד. גם בעלי התוספות על התורה מגיעים למסקנה דומה. למשל, בפירוש 'מושב זקנים'¹¹ נאמר: "דלשון בשנים אינו משמע על בני אדם, כמו על המוט וסתם מוט הם שני בדים כדילפינן ממצב ונתנו על המוט' (במ' ד: י)."

נראה שישנן דעות שונות הן בעניין מספר המוטות, הן בעניין מספר נושאי האשכול והן לגבי צורת נשיאת האשכול. גם לאלה הסבורים שמדובר בשני מוטות ובשמונה אנשים שנושאים את האשכול עדיין קיימת מחלוקת באשר לצורת הנשיאה כפי שניתן לראות באיורים אלה:¹²

בכתבי היד של הפירוש מנחת יהודה לר' יהודה בן אלעזר,¹³ מבעלי התוספות על התורה, מצאנו ציורים שונים המתארים את נשיאת האשכול:

³ רוב התרגומים ללועזית מייחסים את המלה "בשנים" לאנשים. כך למשל בתרגומו של סטיין: D. E. Sulomm Stein, *JPS*, Philadelphia 1999, *La Bible - traduction intégrale hébreu français*, Tel-Aviv, 1994.

⁴ כך גם בתרגומו של שרמן, N. Scherman, *TANACH*, Brooklyn N.Y., 1996.
⁵ גם התוספות על אתר סבורים ששמונה נשאו את האשכול, אלא שחלוקים הם על דרך נשיאתו.
⁶ יש שסברו ההיפך, דווקא יהושע וכלב נשאו את האשכול וכל השאר לא נשאו כלום, ראה הערה 1.
⁷ בפירושו ספר זכרון על פירוש רש"י לחומש, ההדיר משה פיליפ, פתח תקוה תשמ"ה, עמ' קלג-קלה.
⁸ ספר רבי שמואל אלמושנינו על פירוש רש"י, פתח תקוה תשנ"ח, עמ' 242.
⁹ בפירושו פירוש לפירוש רש"י לתורה, ההדיר משה פיליפ, פתח תקוה תשנ"ד, עמ' קכג.
¹⁰ בפירושו באר יצחק, פירוש על פירוש רש"י לתורה, ירושלים 1967, עמ' קכג.
¹¹ ספר מושב זקנים על התורה, מהדורת ס' ששון, לונדון תשי"ט, עמ' תנד.
¹² האיורים נלקחו ממסכת סוטה, מהדורת ע. שטיינזלץ, ירושלים תש"ן, עמ' 148.
¹³ ר' יהודה בן אלעזר, מנחת יהודה, ליוורנו תקמ"ג. לפי עדות המחבר בהקדמתו לפירוש, נכתב החיבור בשנת 1313. ישנם למעלה משלושים כתבי יד של פירוש זה. תיארוכם של כתבי היד שבציור הוא סוף המאה הארבע עשרה.

דקדק היינו שם כדים אחד ימין ואחד שמאל ודבריהם ועבדו
 היה כפולו כע תבלין ושמו כיון ובר
 כדוריה וקחו ארבע על הקרה וברו על
 דמות ויחסה בין יעל חיות ליה חיות
 הזקב זהו שם הקדים והקרה שם חוט
 משמע שם קרה הל כפסס לוח לך היו שם
 חוטות קטנים שם חוטות וקס שמה כע
 חס. חוטות שהיו ברו יתל יוסף פי רודוס פי דבסן ק
 שמנהבג אדם לחטול שהי כדור ומורה שמה לוי האשכול
 ומורה חזקתן אי אפשר שיטקה פי חס
 רחשה אחד על חיות אחד למין ודאש חס
 על חוט אחד השמש והאשכול רלו חותה
 כחצב כן שם חוטות ומה הל כפסס
 שח לך שחיות היו שם חוטות קטנים שהחיות הוציט

כתב יד פריס 168 מס' קטלוגי 4155

הנה היינו שם כדים ואחר שכל חוט משאיע שם זה הל כפסס
 לומר לך שכל חוט היו שם חוטות קטנים
 לשם ראשונים יהם שונה כע אדם והרוב ל
 יוסף כבוד שור ל' רבקה לן שמה כע אדם
 ואשכול שהיו רבו ונורה שבה היה אשכול
 הלוי ואורה ונורה אי אפשר לישונה כי אם ראשה אחד על חוט אחד
 לויין וראשה השני על חוט אחר ואשכול
 והאשכול הלוי למטה כאשכול כן שם
 החוטות וזה הל כפסס לומר לך שכל חוט
 היו שם חוטות קטנים שהחיות הוציט

כתב יד לוצקי 787 מס' קטלוגי 24017

מסתבר שישנן אפשרויות שונות להבנה הפשוטית של הטקסט במקרא, ובעצם שתי רמות בהבנת פשוטו של מקרא: ההבנה המידית העולה בקריאה הראשונית של הכתוב, ורמת ההבנה המושגת בקריאה מעמיקה יותר, הרואה במילה 'מוט' - שני מוטות, ובעקבות כך במילה "בשנים" - ארבעה מוטות. פירוש זה נדחק ונדחה מפני רמת הקריאה הראשונית שהשתמעה מיידית מהכתוב "וישאהו במוט בשנים", לפיה שני אנשים נשאו את האשכול במוט אחד, משני קצותיו, ודווקא משמעות זו היא שנשמרה, והיא שנתנה כנראה השראה לאומנים, פסלים, הוגים וציירים לצייר את אותו ציור מפורסם.

ד"ר חזוניאל טויטו
 המחלקה לתנ"ך